

Vårdpedagogik och handledning

Agneta Blohm Hannu Sparre

Studiehandledning till

Vårdpedagogik och handledning, Sanoma Utbildning 2012

Författare: Agneta Blohm och Hannu Sparre

Studiehandledningen utgår från kapitlen i boken Vårdpedagogik och handledning (PEAVÅD0) och centralt innehåll för kursen med samma namn.

Varje avsnitt bygger på ett antal frågeställningar och fördjupningsuppgifter vilka utgår från steg A i kunskapskraven. De övriga frågeställningarna utgår från samtliga kunskapskrav och som kan modifieras efter behov.

Ämne - Pedagogik i vård och omsorg

Ämnet pedagogik i vård och omsorg har sin vetenskapliga grund i pedagogik, vårdvetenskap, psykologi och sociologi. Ämnet behandlar socialpedagogiska och pedagogiska frågor inom hälso- och sjukvård och socialtjänst samt mötet och relationen mellan patienter och brukare och personal.

Ämnets syfte

Undervisningen i ämnet pedagogik i vård och omsorg ska syfta till att eleverna utvecklar pedagogisk och kommunikativ förmåga. Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla förmåga att avgöra vilken vägledning som krävs i olika vård- och omsorgssituationer inom socialtjänstens olika verksamhetsområden samt inom hälso- och sjukvård.

Undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar kunskaper om hur människan samspelar med sin omgivning. Den ska också bidra till att eleverna utvecklar intresse för hur andra tänker och hur olika levnadsvillkor påverkar möjligheterna till utveckling och aktivt deltagande i samhällslivet. Dessutom ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om människors interaktion och socialisation samt om handledningens betydelse.

Undervisningen ska ge eleverna möjlighet att medverka och använda sina kunskaper i olika situationer. Genom medverkan i olika verksamheter ska eleverna ges möjlighet till inblick i och erfarenhet av olika sociala och pedagogiska sammanhang. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att reflektera över och diskutera egna och andras handlingar och attityder. Genom undervisningen ska eleverna också ges möjlighet att utveckla förmåga att utifrån ett kritiskt förhållningssätt söka och inhämta information samt hantera, värdera och använda den. Att använda it för information, dokumentation och kommunikation inom verksamheten ska också ingå i undervisningen.

Undervisningen i ämnet pedagogik i vård och omsorg ska ge eleverna förutsättningar att utveckla följande:

1. Kunskaper om utanförskapets orsaker och konsekvenser.
2. Kunskaper om socialpedagogiska insatser, arbetssätt och metoder.
3. Kunskaper om vad som påverkar relationen mellan patienter och brukare och personal.
4. Kunskaper om handledning och dess kunskapsutvecklande process inom vård och omsorg.
5. Kunskaper om relevanta begrepp och teorier.
6. Förmåga att planera och genomföra uppgifter inom området.
7. Förmåga att kommunicera med andra utifrån deras förutsättningar samt att uppfatta och tolka vilka behov patienter och brukare, närstående och personal har.
8. Förmåga att utvärdera och dokumentera sitt arbete och resultat.
9. Kunskaper om kvalitetsarbetets betydelse inom vård och omsorg.

Kurser i ämnet

- Socialpedagogik, 100 poäng.
- Vårdpedagogik och handledning, 100 poäng.

Vårdpedagogik och handledning, 100 poäng

Kurskod: PEAVÅD0

Kursen vårdpedagogik och handledning omfattar punkterna 3–9 under rubriken Ämnets syfte.

Centralt innehåll

Undervisningen i kursen ska behandla följande centrala innehåll:

- Hur samtalssituationer påverkas av patienter och brukare, vårdpersonal och omgivningen.
- Kunskap och kompetens inom vård och omsorg.
- Handledningsprocessens olika delar: inventering, planering, genomförande och utvärdering.
- Rollen som pedagog och handledare.
- Innebörden av olika begrepp och teorier inom området pedagogik, kommunikation, handledning och samtalsmetodik. Olika former av handledning.

- Pedagogiska metoder vid handledning.
- Handledningsuppgifter, till exempel hjälp med motivationsarbete.
- Lärande- och bedömningssamtal.
- Kommunikationens betydelse för mötet mellan patienter och brukare och personal.
- Avsikter med och utförande av kvalitetsarbete inom vård och omsorg.

Kunskapskrav för kursen Vårdpedagogik och handledning

Betyget E

Eleven diskuterar översiktligt hur en samtalssituation påverkas av patienten och brukaren, vårdpersonalen och omgivningen. Dessutom beskriver eleven översiktligt den pedagogiska funktion som personal har och hur den kan utvecklas. Eleven beskriver också översiktligt handledningsprocessens olika delar, rollen som pedagog och handledare samt det handledande samtalets betydelse i vård- och omsorgssituationer. I beskrivningarna använder eleven med viss säkerhet begrepp som är relevanta i sammanhanget samt redogör översiktligt för de bakomliggande pedagogiska teorierna. Dessutom ger eleven några exempel på pedagogiska metoder.

Eleven planerar och genomför, i samråd med handledare, handledningsuppgifter utifrån syfte och mål. I arbetet interagerar och kommunicerar eleven med viss säkerhet med andra utifrån individens förutsättningar och behov samt utifrån uppgiftens syfte och mål. Dessutom skapar eleven i samråd med handledare möjligheter för människor att delta i olika situationer. När uppgiften är genomförd utvärderar eleven sitt arbete och resultat med enkla omdömen utifrån syfte och uppsatta mål.

Dessutom gör eleven en enkel dokumentation av sitt arbete.

Eleven redogör översiktligt för kvalitetsarbetets betydelse för personal, patienter och brukare.

När eleven samråder med handledare bedömer hon eller han med viss säkerhet den egna förmågan och situationens krav.

Betyget D

Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda.

Betyget C

Eleven diskuterar utförligt hur en samtalssituation påverkas av patienten och brukaren, vårdpersonalen och omgivningen. Dessutom beskriver eleven utförligt den pedagogiska funktion som personal har och hur den kan utvecklas. Eleven beskriver också utförligt handledningsprocessens olika delar, rollen som pedagog och handledare samt det handledande samtalets betydelse i vård- och omsorgssituationer. I beskrivningarna använder eleven med viss säkerhet begrepp som är relevanta i sammanhanget samt redogör utförligt för de bakomliggande pedagogiska teorierna. Dessutom ger eleven några exempel på pedagogiska metoder.

Eleven planerar och genomför, efter samråd med handledare, handledningsuppgifter utifrån syfte och mål. I arbetet interagerar och kommunicerar eleven med viss säkerhet med andra utifrån individens förutsättningar och behov samt utifrån uppgiftens syfte och mål. Dessutom skapar eleven efter samråd med handledare möjligheter för människor att delta i olika situationer. När uppgiften är genomförd utvärderar eleven sitt arbete och resultat med nyanserade omdömen utifrån syfte och uppsatta mål. Dessutom gör eleven en noggrann dokumentation av sitt arbete.

Eleven redogör utförligt för kvalitetsarbetets betydelse för personal, patienter och brukare.

När eleven samråder med handledare bedömer hon eller han med viss säkerhet den egna förmågan och situationens krav.

Betyget B

Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda.

Betyget A

Eleven diskuterar utförligt och nyanserat hur en samtalssituation påverkas av patienten och brukaren, vårdpersonalen och omgivningen. Dessutom beskriver eleven utförligt och nyanserat den pedagogiska funktion som personal har och hur den kan utvecklas. Eleven beskriver också utförligt och nyanserat handledningsprocessens olika delar, rollen som pedagog och handledare samt det handledande samtalets betydelse i vård- och omsorgssituationer. I beskrivningarna använder eleven med säkerhet begrepp som är relevanta i sammanhanget samt redogör utförligt och nyanserat för de bakomliggande pedagogiska teorierna. Dessutom ger eleven flera exempel på pedagogiska metoder.

Eleven planerar och genomför, efter samråd med handledare, handledningsuppgifter utifrån syfte och mål samt anpassar vid behov uppgifterna till ändrade förutsättningar. I arbetet interagerar och kommunicerar eleven med säkerhet med andra utifrån individens förutsättningar och behov samt utifrån uppgiftens syfte och mål. Dessutom skapar eleven efter samråd med handledare möjligheter för människor att delta i olika situationer. När uppgiften är genomförd utvärderar eleven sitt arbete och resultat med nyanserade omdömen utifrån syfte och uppsatta mål samt ger förslag på hur arbetet kan förbättras. Dessutom gör eleven en noggrann och utförlig dokumentation av sitt arbete. Eleven redogör utförligt och nyanserat för kvalitetsarbetets betydelse för personal, patienter och brukare.

När eleven samråder med handledare bedömer hon eller han med säkerhet den egna förmågan och situationens krav.

Kapitel 1. Kunskap och kompetens

”Kunskap och kompetens inom vård och omsorg”.

Kapitlet innehåller ett antal olika sätt att beskriva kunskap och kompetens.

Frågor att diskutera och reflektera över:

1. På vilka olika sätt belyses kunskap i kapitlet? Diskutera de olika formerna av kunskap utifrån ett konkret exempel i vård och omsorg eller i annan situation. Diskutera även hur du ser på begreppet kunskap.
2. På vilka olika sätt belyses begreppet kompetens? Reflektera över vilken kompetens du behöver som personal och handledare. Diskutera vad som ingår i din formella kompetens. Diskutera även vad som ingår i din reella kompetens.
3. Reflektera över nyckelkvalifikationernas betydelse i dagens samhälle och arbetsliv.
4. Validering – ett sätt att bekräfta kunskap och kompetens – hur kan det göras på ett bra sätt?
5. Diskutera vilken betydelse det har för dig och ditt lärande att få möjlighet till reflektion.

Fördjupningsuppgifter

1. Sammanfatta och dra slutsatser av de olika kunskapsbegreppen och kunskapsformerna.
2. ”Kartlägg” dina formella och reella kompetenser. Reflektera över hur de kommer till användning. I vilka sammanhang behövs de?

Kapitel 2. Kommunikation

”Kommunikationens betydelse för mötet mellan patienter och brukare samt personal”.

Kapitlet beskriver olika grundläggande begrepp inom kommunikation med fokus på samspelet mellan personal och patient/brukare samt mellan handledare och elever.

Frågor att diskutera och reflektera över:

1. Diskutera hur och när du använder envägskommunikation. När är det nödvändigt?
2. Vilken betydelse har den icke-verbala kommunikationen i vård och omsorg och handledning?
3. Reflektera över innebörden av giraffspråket. Ge fler exempel på hur du kan använda dig av det i olika vård- och handledningssituationer.
4. Diskutera begreppet empati. Ge exempel på empatiskt handlande.
5. Reflektera över i vilka sammanhang empowerment är viktigt.
6. Vilken konfliktkultur är du uppvuxen i? Hur har den påverkat dig som person och med tanke på din kommande yrkesroll?

Fördjupningsuppgifter

1. Sök i litteratur eller på internet om studier kring icke-verbal kommunikation. Kontrollera att dina källor är pålitliga. Beskriv utförligt vilka slutsatser du kan dra med tanke på vårdpedagogik och handledning.
2. Resonera nyanserat kring envägs- och tvåvägskommunikation, till exempel är envägskommunikation alltid auktoritär? När är tvåvägskommunikation nödvändig inom vård och omsorg?

Kapitel 3. Samtal

”Lärande- och bedömningssamtal”.

”Hur samtalssituationer påverkas av patienter, brukare, vård- och omsorgspersonal och omgivningen”.

Kapitlet belyser det professionella samtalet och ger ett antal infallsvinklar till hur du kan föra ett tryggt, professionellt och lärande samtal.

Frågor att diskutera och reflektera över:

1. Reflektera över och beskriv vilka faktorer som påverkar de som är inblandade i ett samtal, dvs. du själv, din patient/brukare och de anhöriga.

2. Reflektera över och beskriv hur du kan skapa en miljö som främjar ett äkta möte och leder till ett bra professionellt samtal.

3. Du är handledare för en elev som går sin praktikperiod på din arbetsplats. Ni har nu gått tillsammans i två veckor och det är dags för ett bedömningssamtal. Eleven har två veckor kvar hos dig.

Hur planerar du ert samtal så att det omfattar både bedömning och ett tillfälle för lärande? Redogör och motivera.

4. Du ska instruera en brukare i hur han ska använda sitt kommunikationshjälpmedel med datorstöd. Han saknar ett verbalt språk men kan förstå enkla instruktioner. Genom att han trycker på bilder och genom talsyntes ska hjälpmedlet beskriva vad han vill ska säga. Han har tidigare fått introduktion av arbetsterapeut, men nu behöver han stöttning av dig för att bli motiverad att använda hjälpmedlet.

Vad ska du tänka på då du hjälper din brukare så att lärandet blir optimalt? Redogör och motivera.

5. Diskutera och reflektera över hur kunskaper om frigörande samtal, öppna frågor, jag budskap, aktivt lyssnande och lösningsfokuserat förhållningssätt kan hjälpa dig som personal och handledare att samtala professionellt.

Använd nedanstående nyckelord i din beskrivning:

- ordmatchning
- upplevelsematchning
- personlig - privat
- motiverande samtal
- det svåra samtalet.

Fördjupningsuppgifter

1. Reflektera över meningen på s. 37, ”All kommunikation förutsätter en kontext för att bli begriplig”. Vad menas?

Läs boken ”Lärande i praktiken” av R. Säljö. Besvara utförligt och nyanserat frågeställningen:

Hur formas våra ”sammanhang” av våra tankar, känslor och sätt att leva?

2. Läs ”Reflekterande processer” av Tom Andersens. Välj ut något avsnitt i boken som du anser är särskilt intressant med koppling till vårdpedagogik och handledning.

Kapitel 4 Begrepp och teorier

”Pedagogiska metoder vid handledning”.

”Innebörden av olika begrepp och teorier inom området pedagogik, kommunikation, handledning och samtalsmetodik. Olika former av handledning”.

I kapitlet beskrivs några pedagogiska teorier.

Frågor att diskutera och reflektera över:

1. Förklara nedanstående begrepp med exempel från din egen verksamhet:

- learning by doing
- stimulus – respons
- taktil lärstil
- visuell lärstil
- kinestetiskt lärstil
- auditiv lärstil
- modellinläring
- pedagog
- sociokulturell.

2. Välj ut två pedagogiska teorier och beskriv deras pedagogiska kärna.

Redogör med hjälp av exempel hur du kan använda dessa i ditt arbete som pedagog eller handledare.

3. Reflektera över vilka pedagogiska teorier som ligger till grund för den utbildning du deltar i.

4. Sök på internet efter ett eller flera lärstilstest och testa dig själv. Vilka slutsatser drar du?

Fördjupningsuppgifter

1. Läs Howard Gardners "De sju intelligenserna". Diskutera kritiskt.
2. Diskutera begreppet "situerat lärande" med koppling till handledning av elever under APL i din studiegrupp. Redogör sedan nyanserat dina tankar med de andra studiekamraterna.
3. Diskutera begreppet "ställningsbyggande" med koppling till handledning av elever under APL.
4. Gör en utförlig och nyanserad beskrivning av nedanstående begrepp med utgångspunkt från din roll som pedagog/handledare.

- behaviorism
- fenomenografi
- den närmaste utvecklingszonen
- legitimt perifert deltagande
- novis
- dualistisk.

Kapitel 5. Handledning

”Handledningsuppgifter, till exempel hjälp med motivationsarbete”.

Kapitlet ger en översikt av vad handledning är och beskriver praktikhandledning utifrån två modeller. I kapitlet belyses begreppet reflektion.

Frågor att diskutera och reflektera över:

1. Vad skiljer de olika handledningsformerna åt?
2. På vilket sätt ”gränsar” handledning till rådgivning, undervisning, ledarskap och psykoterapi?
3. Resonera kring vem som är mästare och vem som är lärling under APL.
4. Diskutera begreppet ”den närmaste utvecklingszonen”.
5. Vilken betydelse har reflektion i handledning inom vård och omsorg?

Fördjupningsuppgifter

1. Resonera kring situerat lärandet med novis och mästare. Hur vill du anknyta det till APL?
2. På vilket sätt kan handledaren använda ”ställningsbyggande” som ”stödstruktur” till eleven?
3. Ge ett utförligt exempel på reflekterande praktiker. Resonera nyanserat kring exemplet.

Kapitel 6. Att vara pedagog och handledare

”Handledningsuppgifter, till exempel hjälp med motivationsarbete”.

Rollen som pedagog och handledare.

Kapitlet belyser rollen som pedagog och handledare inom olika verksamheter.

Frågor att diskutera och reflektera över:

1. Skapa en mindmap/tankekartan över dina olika funktioner som handledare.
2. Skapa en mindmap/tankekartan över de olika situationer där du fungerar som pedagog i ditt arbete.
3. Reflektera över hur du kan utveckla din roll som handledare respektive pedagog.
4. Beskriv och diskutera vilka uppgifter du värderar i ditt arbete som handledare och pedagog. Reflektera över hur du kan utveckla dessa delar.
5. Resonera kring vilka faktorer som kan påverka hur en patient, brukare eller elev tar emot information.
6. Fundera över betydelsen av feed-back.
7. Diskutera skillnaden mellan att arbeta med vuxna och med barn. Vilka behov har barn som skiljer sig från vuxnas?
8. Diskutera och ge exempel på lekens betydelse för barns upplevelser i vård och omsorg.
9. Diskutera meningen på s. 97; ”handledningssamtalet är ett av de viktigaste tillfällen till reflektion och lärande”.
10. Diskutera innebörden av att vara professionell.

Fördjupningsuppgifter

1. Resonera utförligt och nyanserat hur du som personal eller handledare kan skapa trygghet för vårdtagaren/brukaren eller eleven.
2. Ge exempel på och resonera utförligt och nyanserat hur du som personal kan tona in barns känslor samt betydelsen av detta för barnet.
3. Resonera utförligt och nyanserat elevens olika utvecklingsfaser och handledarens förhållningssätt.
4. Reflektera utförligt och nyanserat kring det professionella förhållningssättet och använd begreppen:
 - personlig
 - privat
 - empati
 - mentalisering
 - självkänedom.

Kapitel 7. Handledningsprocessen

”Handledningsprocessens olika delar: inventering, planering, genomförande och utvärdering”.

På s. 106 beskrivs en modell som tagits fram av Södersjukhuset i Stockholm.

Frågor att diskutera och reflektera över:

1. Beskriv med exempel de olika delarna i handledningsprocessen.
2. Fundera kring varför de olika delarna är viktiga för elevens kunskapsinhämtning hos dig på din arbetsplats.
3. Diskutera modellen från Södersjukhuset och ge konkreta exempel utifrån APL inom vård och omsorg. Fundera över vilken betydelse de olika momenten har för eleven och för dig som personal.
4. Diskutera och jämför summativ och formativ bedömning inom APL.

Fördjupningsuppgift

Reflektera nyanserat kring hur den formativa bedömningen kan göras rättvis och kvalitativ.

Kapitel 8. Kvalitetsarbete

”Avsikter med och utförande av kvalitetsarbete inom vård och omsorg”.

Kapitlet beskriver arbetssätt för kvalitetsarbete inom vård och omsorg.

1. Gör ett studiebesök på en arbetsplats inom vård och omsorg, eller använd en plats där du själv arbetar eller har arbetat på tidigare. Studera hur kvalitetsarbete bedrivs på den aktuella platsen.

Används någon beskriven modell i kvalitetsarbetet?

Används någon dokumentation?

Hur sker uppföljningen?

Hur sker rapporteringen av resultatet/processen?

Hur medverkar personalen i kvalitetsarbetet?

Hur medverkar patienter/brukare i kvalitetsarbetet?

2. Fundera över vad som krävs för ett gott kvalitetsarbete inom vård och omsorg. Gör en koppling till vårdpedagogiken och handledningen.

Fördjupningsuppgifter

1. Beskriv utförligt och nyanserat hur kvalitetsarbetet påverkar personal, och patienter/brukare.

2. Gör punkt 4 under studieuppgifter s. 119.